

The role of Dr. Zsigmond Jakabházy in development of Hungarian pharmacy

Árpád Gyéresi¹, Mihály Kata², Lajos Attila Papp³

¹„George Emil Palade” University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology of Târgu Mureș, ²Szegedi Egyetem, Gyógyszertechnológiai és Gyógyszerfelügyeleti Intézet, ³Bioeel Manufacturing, Romania

Abstract • Dr. Zsigmond Jakabházy (1867–1945) was among the inaugural presidents of the Hungarian Society of Pharmaceutical Sciences, which is celebrating its centenary. He graduated from the University of Cluj with a degree in medicine, where he subsequently became a faculty member. He was involved in the pharmaceutical education by teaching pharmacology/ pharmacognosy. After 1920, his activities continued at the Faculty of Medicine of the University of Budapest. In 1924, he was a founding member of the Hungarian Society of Pharmaceutical Sciences, serving as its president from 1935 to 1943.

Keywords • Hungarian pharmaceutical education, Transylvanian academics, pharmacognosy

DOI: 10.2478/orvtudert-2023-0015

Bulletin of Medical Sciences 2023, 96(2): 182–196

Introduction

The protracted struggles of Transylvanian intellectual life culminated in the establishment of two highly influential institutions in the 19th century, which profoundly shaped the organization and development of the region's scientific and cultural spheres. In 1859, the Transylvanian Museum Association was founded under the leadership of Count Imre Mikó. Building upon its scientific foundation, the second university of contemporary Hungary was established in Cluj in 1872. The faculty of this institution comprised the most distinguished specialists of the era from both the Monarchy and Transylvania, across various disciplines. Over time, the Ferenc József University of Sciences, Cluj (FJTE) frequently served as the genesis for further academic and scientific careers, Budapest particularly benefiting from this.

The vigorous, nearly half-century functioning of the FJTE University was abruptly truncated by the Treaty

of Trianon, which concluded World War I, leading to the dissolution of the Hungarian university in Cluj. Its institutions were taken over by the new administration, and the majority of its faculty were compelled to relocate to the motherland within its reduced borders. This fate befell numerous professors of medical and pharmaceutical education.

In our previous publications [1-3], we presented the lives and roles of numerous natural scientists of Transylvanian origin in the development of Hungarian science. We thus commemorated Tibor Széki from Cluj, who became a founding professor first in Szeged and then in Budapest and played a significant role in the development of Hungarian pharmacy [1]. A similar role was attributed to the Transylvanian origin *Professor Zsigmond Jakabházy*, who first participated in the medical training of pharmacists in Cluj, and from 1920 onwards, assumed university and scientific positions as a professor at the University of Budapest. Beyond pharmaceutical education, his involvement in the organization of professional societies was also significant. He was a founding member (1924) and subsequently served as president (1935–1943) of the Hungarian Society of Pharmaceutical Sciences (MGYT). He was succeeded in this position by Tibor Széki. For their professional merits, both were elected

Corresponding author

Árpád Gyéresi
Aleea Cornișa 4/16, 540143
Tîrgu-Mureș, Romania
agyeresi@gmail.com

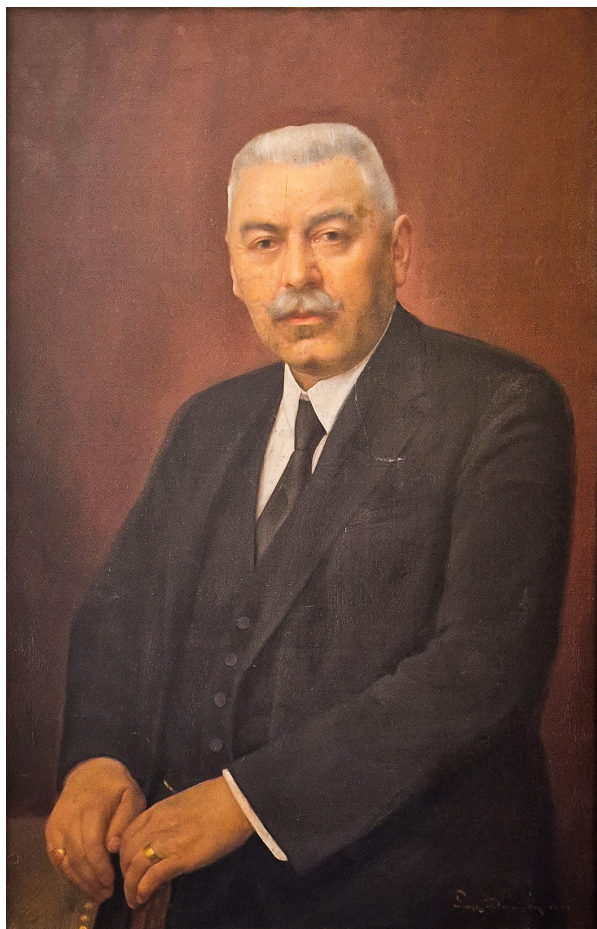

Figure 1. Portrait of Zsigmond Jakabházy (painted) [19]

corresponding members of the Hungarian Academy of Sciences (MTA). (Figure 1.)

Family – Education [4-8]

Zsigmond Jakabházy was born in Kiskede, Udvarhelyszék (Chedia Mică, currently being part of: Siménfalva/Șimonești, Harghita County) on May 26, 1867, the year of the Austro-Hungarian Compromise. He descended from an ancient Unitarian noble family from Szeklerland; his father was *Zsigmond Jakabházy Sr.* (1826–1884), a landowner from Szentábrahám, and his mother was *Polixénia Pakot* (1839–1904) from Szentlélek. He had seven siblings. His wife was *Margit Cs. Szabó* (1871–1957), whom he married in 1890. Their marriage was blessed with five children: *Zsigmond Jr.* (1900–1965) – Doctor of Pharmacy, *István* (1906–1963) – dentist, associated university lecturer, *Ilona* (wife of Dr. Zoltán Csipke, associated university lecturer), *Mária* (wife of Dr. Béla

Issekutz, university professor, academic), *Margit* (wife of Dr. Tihamér Lukács).

He completed his high school education at the Reformed College in Székelyudvarhely, graduating in 1884.

He continued his studies at the Faculty of Medicine of the Royal Hungarian Ferenc József University (FJTE) in Cluj, where he earned his medical degree in 1891. From 1892, remaining within the orbit of the University – as an assistant lecturer – he pursued further studies through state-funded scholarships at renowned foreign universities, aligning with his specific interests. He acquired new competencies in the institutes of prominent specialists, primarily in the fields of experimental pharmacology and botanical-pharmacognosy. In 1897–98, at the University of Leipzig, under the guidance of *Böhm* and *Tillie*, he studied the effects of curare, and subsequently, at *Schmiedeberg's* institute at the University of Strasbourg, he investigated the effects of drugs on animal respiration. Finally, in Graz (1901), as a collaborator with *Moeller*, he conducted comparative studies on the tissue structure of Chinese and European rhubarb.

University Career

I. The Royal Hungarian Ferenc József University of Cluj (1899–1919): His Contribution to Pharmaceutical Education [5-7, 9-16]

Upon his return from his European study tour in 1899, he was appointed assistant professor (associated lecturer) at the Institute of Pharmacology within the Faculty of Medicine, specializing in experimental pharmacology and pharmacognosy methodology. He became an internal collaborator and "foremost botanist" of *Dr. József Lőte*, the director of the Institute.

Considering his further career and work, his qualifications in botany/plant histology and herbal medicine are certainly noteworthy. (Figure 2.)

In 1913, he was appointed full university professor and head of the Department of Pharmacognosy. It was at this stage that he became involved in pharmaceutical education. He taught several subjects: pharmacognosy, histology, independent research in pharmacognosy, and experimental toxicology. Concurrently, he was a member of the committees examining pharmacy apprentices and participated in doctoral pharmaceutical training.

According to the contemporary practice of pharmacist

Figure 2. The University of Cluj – Central building on Farkas/Mihai Kogalniceanu Street

training, a period of pharmacy internship (2–3 years) was followed by an aptitude (internship) exam, after which university training lasted two years. During the first year students attended the Faculty of Mathematics and Natural Sciences and in the second year the Faculty of Medicine.

During the 1919/20 academic year, he served as Dean of the Faculty of Medicine.

Following the Treaty of Trianon, the new administration obliged the existing faculty members of the FJTE to take an oath. Those who refused lost their university status. This was *Jakabházy's* fate as well; in 1920, he retired to his estate in Siménfalva and for a while practiced medicine.

II. The University of Budapest (1920–1937) [5, 10, 12, 17–20]

In 1920, *Dr. Zsigmond Jakabházy* received an invitation to head the Department/ Institute of Pharmacognosy and Toxicology at the Pázmány Péter University in Budapest. As the successor to Professor *Dr. Zoltán Vámosy*, he was appointed full public professor. He was a lecturer in pharmacognosy for second-year pharmacy students at the Faculty of Medicine.

With his support, in 1935, the University Pharmacy ceased to be dependent on the Department of

Pharmacology and became an independent institute University of Pharmacy, headed by *Dr. Sándor Mozsónyi*. *Jakabházy* rightly called this event a ‘milestone’ that ultimately led to the formation of what is now the Institute of Pharmacy.

For this reason, *Dr. Zsigmond Jakabházy's* painted portrait (**Figure 1.**) is rightfully displayed in the Institute's collection of paintings.

Note: The 70th and 75th anniversaries of the Institute of Pharmacy were commemorated with solemn ceremonies and the publication of commemorative volumes [18, 19].

From 1924 to 1926, he also served as dean of the Faculty of Medicine. In this position, back in 1925, he emphasised that pharmacist training should undergo significant, systematic revision.

Scientific Works

His most significant scientific works were produced during his tenure in Cluj.

Books

- **1895 – Pharmacognosy.** *Explanatory text to the 2nd Edition of the Hungarian Pharmacopoeia.* Authored by: *Dr. Zsigmond Jakabházy* – Assistant

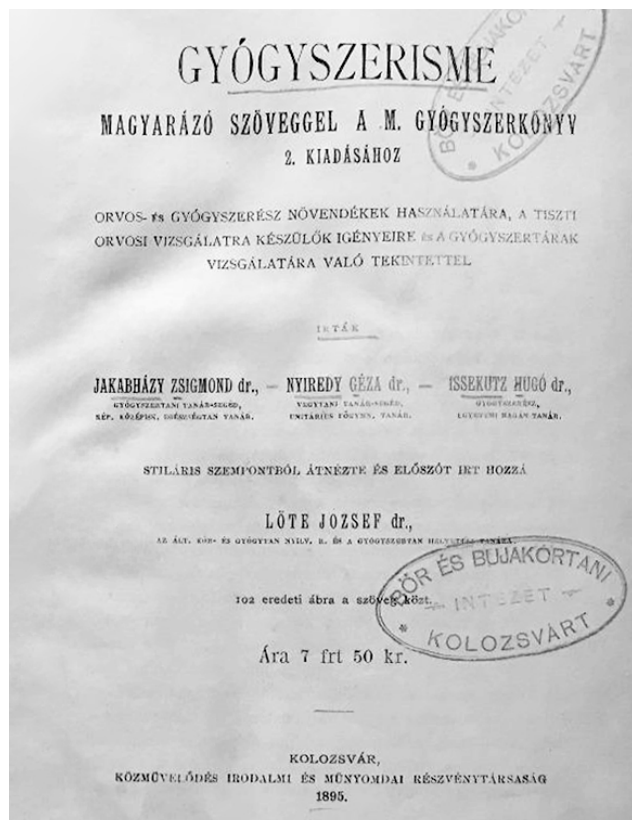

Figure 3. Pharmacognosy – 1895

Figure 4. Pharmacognosy textbook – 1913

Professor of Pharmacognosy, Dr. Géza Nyiredy – Assistant Professor of Chemistry, Dr. Hugó Issekutz – Pharmacist, associated lecturer (Figure 3.). The authors prepared the Commentary on the Second Edition of the Hungarian Pharmacopoeia (1888) as an update to Dr. Kálmán Balogh's monumental handbook (1879). The book was intended "for the use of medical and pharmacy students," also considering "the needs of those preparing for the chief medical officer examination and pharmacy inspections." Jakabházy developed the botanical sections of the book. A novel aspect was the presentation of the tissue structure of plant-based drugs. [8, 21, 22]

- 1913 – Textbook of Pharmacognosy I-II. Authors: Dr. Béla Issekutz – associated lecturer, Dr. Zsigmond Jakabházy – Full Professor of Pharmacognosy. (Figure 4.)

This was a groundbreaking publication, as there were no Hungarian-language textbooks available in this field before. The two-volume, more than 700-page work is not just a simple commentary on a pharmacopoeia. In the first, general section, the authors summarise not only

the history of pharmacognosy, but also the geographical (pharmacogeography), botanical (pharmacobotany) and chemical (pharmacochemistry) related materials, but also describe methods suitable for extracting and testing active ingredients. The detailed section presents plant drugs used in medicine, classified according to their active ingredients. [8, 23, 24]

Publications [25-31]

The main thematic areas of his scientific publications are typically experimental pharmacology, toxicology, and pharmacognosy. His articles published in Cluj largely appeared in the *Bulletin of the Transylvanian Museum Association*, which he also edited for a period. The topics of his more significant publications—partially based on his research conducted in foreign scientific institutions—include: the effects of curare, urethanes and ureides, the effect of drugs on respiration in animal experiments, the neuro-muscular effect of aspirin, and the effect of drugs on bile secretion. He also published studies on stimulants, and during World War II, he analysed in detail the problems of drug supply and trade, encouraging the exploita-

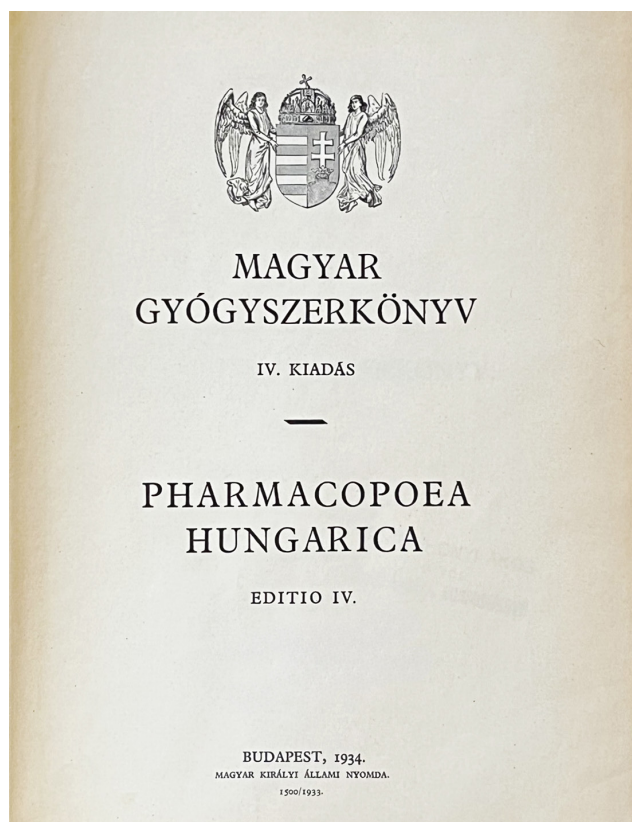

Figure 5. IV. Hungarian Pharmacopoeia – 1934

tion of domestic resources and products. In regard to plants, he conducted comparative histological studies to distinguish between European and Chinese rhubarb.

His Role in Editing the 4th Edition of the Hungarian Pharmacopoeia [2, 3, 32]

The 4th edition of the Hungarian Pharmacopoeia was published ninety years ago, in 1934 (Figure 5.). The chairman of the editorial board was Dr. Zoltán Vámosy, professor of pharmacology. The editorial board also included Dr. Lajos Winkler (pharmacist), professor of analytical and pharmaceutical chemistry, Dr. Endre Deér (pharmacist), as well as Dr. Zsigmond Jakabházy, professor of pharmacognosy, who served as the editor of the botanical-pharmacognosy section.

Activities in Professional and Scientific Organizations

Transylvanian Museum Association (1859) [33, 34] (Figure 6.) During his time at the university in Cluj, in 1892, he became involved in the activities of the Transylvanian

Figure 6. EME coat of arms

Museum Association (Erdélyi Múzeum-Egyesület, EME), which embodied the institution of Hungarian scholarship in Transylvania. He first became a member, then secretary, of the medical subsection of the EME's Medical-Natural Sciences Section. Later, he served as secretary of the autonomous Medical Section (1906) until 1914. From 1913 to 1919, he also served as editor of the section's journal – *Bulletin from the Medical Section of the EME*.

Hungarian Society of Pharmaceutical Sciences [17-20, 35, 36, 38-39]

Following World War I, the demand for a professional and scientific association for pharmacists emerged. As a precursor, the *Circle of Friends of Pharmacy* and the *Circle of Friends of Pharmacy Educators* were formed in 1922. Finally, on September 20, 1924, the *Hungarian Society of Pharmaceutical Sciences* (MGYT) was established (Figure 7.).

Dr. Zsigmond Jakabházy, a full university professor, was a member of the MGYT's governing body from the outset and served as the Society's second president from 1935 to 1943. As president, he used his personal con-

Figure 7. MGYT logo –1924 (black and white)

nections to promote the establishment and continuous development of relationships with pharmaceutical and medical companies both in Hungary and abroad. For a time, he even provided the Society with premises at his institute. (Figure 8.).

In his opening speech at the MGYT general meeting in 1936, he took a stand on three fundamental issues. First, he emphasized the importance of continuing training courses for pharmacists in order to keep up with the rapid developments in the profession. He considered it a success that the Society had achieved the reclassification of the University Pharmacy as a Pharmaceutical Institute, thereby ending its subordination to the Department of Pharmacognosy. He promoted a radical transformation of pharmacist training to replace the outdated system, supporting the idea that training should begin with university studies, which lasts for eight semesters, and adequately provide for practical training and the requirements for obtaining a doctoral degree.

At the opening of the 1937 general meeting, he explained his vision on the role of pharmacognosy in pharmacy, with a special focus on practical training, as part of the reforms in pharmacist education.

Interestingly, he was succeeded as president by *Dr. Tibor Széki* (1943–1947), who was born in Cluj.

The Hungarian Academy of Sciences

In recognition of his scientific work, he was elected a corresponding member of the Hungarian Academy of Sciences (Subdivision of Natural Sciences) in 1923 [40].

Figure 8. The MGYT governing body – 1932. Third from the right in the seated row: Zs. Jakabházy [38]

Recognitions – Legacy

In 1932, he was awarded the *Béla Lengyel Memorial Medal*.

He retired at the age of 70, in 1937. In honor of his birthday, the Society minted the *Zsigmond Jakabházy Memorial Medal* (bronze, created by Gergely Szántó), and on this occasion, a special issue of the *Bulletin of the Hungarian Society of Pharmaceutical Sciences* was published.

He survived the siege of Budapest and, although he had never been ill, he died on July 4, 1945, from severe dysentery due to a lack of effective medication.

He is buried in the Kerepesi Road (Fiumei Road) Cemetery (plot 10, row I, grave 31). His grave was declared a national memorial site by the National Memorial and Remembrance Committee in 2004.

His native village (Kiskede) preserves his memory among its famous sons and daughters. [4, 5, 9, 20, 37, 41].

Family Note – The Jakabházy Pharmacy in Budapest [42, 43]

His son: *Zsigmond Jakabházy Jr.* (September 30, 1900, Cluj – January 31, 1965, Budapest), graduated from Pázmány Péter University with a degree in pharmacy (1924), then in 1928 he earned a doctoral degree in pharmacy. His dissertation was about the “Determination of the morphine content of *Capita Papaveris*”. (Figure 9.)

In 1937, the Academia Pharmacy opened at Akadémia Street No. 1 in Budapest. The personal business license was issued in the name of *Dr. Zsigmond Jakabházy Jr.*, who owned the pharmacy until its nationalization in 1950.

Conclusion

The authors commemorate the centenary of the Hungarian Pharmaceutical Society by paying tribute to *Dr. Zsigmond Jakabházy*, one of the founders of the Society. Born in Szeklerland, he was a professor at the universities of Cluj and Budapest. He also played a significant role in pharmaceutical education, working tirelessly to reform it. As an expert in pharmacognosy, he authored important textbooks and publications. He also made a lasting contribution through his work in scientific organizations: he was a member of the Transylvanian Museum Association and then the Hungarian Pharmaceutical

Figure 9. Advertising image of the "Akadémia" pharmacy

Society, of which he was president for eight years. For his scientific achievements, he was elected a corresponding member of the Hungarian Academy of Sciences.

References

1. Kata M., Gyéresi Á. – Jeles magyar vegyészek és gyógyszerészek. III. Széki Tibor. Orvostudományi Értesítő, 2019, 92(1):66-72.
2. Gyéresi Á, Kata M., Gyéresi Mária - 150 éves a magyar gyógyszerkönyv – erdélyi születésű munkatársak. Kihívások a harmadik évezredben. Orvos-tudományi Értesítő, 2021, 94(1), 34-44.
3. Gyéresi Á., Kata M., Gyéresi M. – Erdélyben születettek. Gyógyszerészet-történet, 2021, XIX(2):1-12.
4. ***Jakabházy Zsigmond, szentábrahámi. Névpont 2024. –internet: file:///D:/Users/user/Downloads/Jakabházy Zsigmond-Névpont 2024.html
5. Szállási Á. – Jakabházy Zsigmond 1867–1945. Orvosi Hetilap, 1975, 116(10): 575-6.
6. Péter H.Mária – Gyógyszerészképzés a Ferenc József Tudomány-egyetemen 1872–1919 között. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Cluj, 2019.
7. Gaal Gy. – Az erdélyi tudományosság fellegvára. A Cluj-i Ferenc József Tudományegyetem alapításának 150. évfordulójára. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Cluj, 2022.
8. Popescu H. – Profesori și studenți în Facultatea de Farmacie din Cluj de-a lungul timpului. Partea I. – Profesori și studenți. Partea II. – Alte începuturi: 1872, 1919, 1946. Risoprint, Cluj-Napoca, 2009, 177-184.
9. Péter H.M. – Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Cluj, 2013 I-II k.
10. Gaal Gy. – Egyetem a Farkas utcában. Második kiadás, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Cluj, 2002.
11. Minker E. – Szeged egyetemének elődjai. A Szegedi Tudományegyetem kiadványa, 2003, 71, 78, 87.
12. Baradlai J., Bársony E. – A magyarországi gyógyszerészet története. II.k. A Magyarországi Gyógyszerész-Egyesület kiadása, Budapest, 1930.

13. Spielmann J., Baicu Gr. (coord.) – Istoria științelor farmaceutice în România. Editura Medicală AMALTEA, București, 1994.
14. Budaházy I. – Gyógyszerészképzési dokumentumok a Cluji Ferenc József Tudományegyetemről (1872–1919). Varadinum Script Kiadó, Nagyvárad, 2012.
15. Péter H.M. – A gyógyszerészképzés neves tanárai a 125 éve alakult Cluji Ferencz József Tudományegyetemen. *Gyógyszerészet*, 1997, 41(12): 736-740.
16. Péter H.M. – Gyógyszerészképzés Cluj egykori Magyar Tudomány-egyetemén és az oktatók tudományos munkája. –in: Betegség és gyógyítás a régi Clujon és Erdélyben. Orvostörténeti dolgozatok. (szerk.: Bogdándi Zs., Gálfi E.). Erdélyi Múzeum-Egyesület, Cluj, 2022, 145-162.
17. Mozsónyi S. – Orvos-gyógyszerész kapcsolatok a Magyar Gyógyszerész-tudományi Társaság alapításában. *Gyógyszerésztörténeti Diárium*, 1974, III(2/10): 7-8.
18. Klebovich I., Plachy J., Antal I., Hajdú M., Hankó Z. (szerkesztők) – A Gyógyszerészeti Intézet hetven éve. A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság kiadása, Budapest, 2005.
19. Klebovich I., Plachy J., Antal I., Hajdú M. (szerkesztők) – 75 éves a Gyógyszerészeti Intézet. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2010, 236.
20. Hankó Z. (szerk.) – Nyolcvan év a magyar gyógyszerészet szolgálatában, Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság, Budapest, 2004, 66-69.
21. Jakabházy Zsigmond, Nyiredy Géza, Issekutz Hugó: Gyógyszerismerő magyarázó szöveggel a M. Gyógyszerkönyv 2. kiadásához. Közművelődés irodalmi és műnyomdai Részvénytársaság, Cluj, 1895 (771 oldal).
22. Gyéresi Á. – Balogh Kálmán szerepe az orvos-gyógyítói gyakorlat szakmai nyelvezetének alakulásában. – in: A magyar orvosi nyelv története (szerk.: Bösze P., Kapronczay Katalin, Keszler Borbála). Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2022, 354-360.
23. Issekutz Béla, Jakabházy Zsigmond – A gyógyszerismeret tankönyve I.(360 oldal) - II. kötet (371 oldal). Stief Jenő és Társa Könyvsajtója, Cluj, 1913.
24. Izsák S. – Farmacia de-a-lungul secolelor. Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
25. Jakabházy Zs. (dr., tanársegéd) – A poralakú drogok göröcsövi vizsgálata. Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos-Természettudományi Szakosztályából. I. Orvosi Szak, 1896, XVIII(II-III), 91-109.
26. Jakabházy Zs. – A különböző curare fajok alkáloldáinak hatásáról (Közlemény a lipcsei egyetem gyógyszerészeti intézetéből). Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos-Természettudományi Szakosztályából. I. Orvosi Szak, 1898, XX(III):133-186.
27. Jakabházy Zs. (dr., egyetemi m. tanár, gyógyszerészeti adjunktus) – Öszehasonlító vizsgálatok a chinai és európai rheumra vonatkozólag (Közlemény a gráci egyetem gyógyszerészeti intézetéből). Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos-Természettudományi Szakosztályából. I. Orvosi Szak, 1902, XXVII(XXIV):129-150.
28. Jakabházy Zs. (dr., egyetemi m. tanár) – Ideg-izomhatástani vizsgálatok aspirinnal. (Közlemény a Cluji Ferencz József Tud. Egyetem Gyógyszertani Intézetéből. Igazgató: Lőte József dr. egyetemi tanár). Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos-Természettudományi Szakosztályából. I. Orvosi Szak, 1904, XXIX(XXVI/1): 21-36.
29. Jakabházy Zs. (dr., egyet. ny. r. tanár) – Az urethanok hatásáról. (Közlés a Cluji Magyar Kir. Ferencz József Tud. Egyetem Gyógyszertani Intézetéből). Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályából, 1910, XXXII(XXXV/II):91-108.
30. Jakabházy Zs. (dr., egy. m. tanár): A különféle élvezeti szerekről. Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályából, 1910, XXXV(XXXII):188-201.
31. Jakabházy Zs. (dr.) – A háború és a gyógyszerek. Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályából. 1915, XXXVII(I.): 1-15.
32. ***Magyar Gyógyszerkönyv IV. kiadás. Pharmacopoea Hungarica editio IV. Magyar Királyi Állami Nyomda, Budapest, 1934.
33. Péter Mihály, Péter H. M. – Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának százéves tevékenysége 2006–2016. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Cluj, 2006 153.
34. ***Az Erdélyi Múzeum-Egyesület tisztikara és választmánya. Az EME évkönyve, 1913.
35. Zalai K. – A Magyar Gyógyszerészeti Társaság ötven éve (1924–1974). A Magyar Gyógyszerészeti Társaság kiadványa, Budapest, 1974.
36. Zboray B. – A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság alapításának előzményei. *Gyógyszerésztörténeti Diárium*, 1974, III(2/10), 11-21.
37. Zalai K. – A Magyar Gyógyszerészeti Társaság. *Gyógyszerésztörténeti Diárium*, 1974, III(2/10), 22-30.
38. Vincze Z. – A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság megalapítása és fejlődése 1924–2014. *Gyógyszerészet*, 2014, 58(8): 463-467.
39. Vincze Z., Zelkó Romána (szerk.) – Emlékkönyv (1907–2007). Semmelweis Egyetem - Egyetemi Gyógyszertár, Gyógyszerügyi Szervezési Intézet története. Kiadta a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság, Budapest, 2007, 40.
40. ***Az Akadémia belső tagjai. Természettudományi alosztály – levélező tagok. Akadémiai Értesítő, 1923, 34(9-12):144.
41. Zalai K. – Gyógyszerészeti numizmatika. Magyar Gyógyszerészeti Társaság, Budapest, 1998, 55.
42. Szmodits László – Budapest V. kerületének gyógyszerésztörténete 1950-ig. Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság, Budapest, 2018, 18.
43. Zalai K. – A magyar gyógyszerészet nagyjai. Galenus Gyógyszerészeti Lap- és Könyvkiadó KFT., Budapest, 2001, 62.

Dr. Jakabházy Zsigmond szerepe a magyar gyógyszerészet fejlődésében

Gyéresi Árpád¹, Kata Mihály², Papp Lajos Attila³

¹ „George Emil Palade” Marosvásárhelyi Orvosi, Gyógyszerészeti, Tudomány és Technológiai Egyetem, Gyógyszerészeti Kémiai Tanszék, ² Szegedi Egyetem, Gyógyszertechnológiai és Gyógyszerfelügyeleti Intézet, ³ Bioel Manufacturing, Románia

Összefoglaló • A centenáriumát ünneplő Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság első elnökei közé tartozott dr. Jakabházy Zsigmond (1867–1945). A Kolozsvári Tudományegyetemen szerzett orvosi diplomát, majd annak tanára lett. Részt vett a gyógyszerészképzésben, a gyógyszerstan/gyógyszerismeret tanára volt. 1920 után a Budapesti Tudományegyetem Orvostudományi Karán folytatta működését. 1924-ben a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság alapító tagja, majd 1935–1943 között elnöke volt.

Kulcsszavak • magyar gyógyszerészképzés, erdélyi akadémikusok, farmakognózia

DOI: 10.2478/orvtudert-2023-0015

Orvostudományi Értesítő 2023, 96(2): 182–196

Bevezetés

Az erdélyi szellemi élet hosszas küzdelmeinek eredményeképpen sikerült létrehozni a XIX. század két nagyhatású intézményét, amelyek döntően meghatározták a térség tudományos-kulturális életének a szerveződését és fejlődését is. 1859-ben gróf Mikó Imre irányításával megalakult az Erdélyi Múzeum-Egyesület, melynek tudományos hátterére is alapozva létrehozták a korabeli Magyarország második tudományegyetemét Kolozsváron, 1872-ben. Ennek tanári kara szakágazonként a kor legjelesebb szakemberei közül került ki, úgy a monarchiából, mint Erdélyből. Az idők folyamán a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem (FJTE) sok esetben bizonyult további egyetemi és tudományos karriernek bölcsőjévé, Budapest javára.

A FJTE közel félévszázados lendületes működését aztán derékba törte az első világháborút lezáró trianoni diktátum, melynek következtében megszűnt a kolozsvári magyar egyetem. Intézményeit az új hatalom vette át, a tanári kar java része a szűkebb határok közé kényszerült anyaországba távozott. Erre a sorsra jutott az orvos- és gyógyszerészképzés számos tanára is.

Korábbi közleményeinkben [1-3] számos erdélyi eredetű természettudós életútját, szerepét mutattuk be a

magyar tudományosság fejlődésében. Így megemlékezünk a kolozsvári Széki Tiborról, a magyar tudományegyetem volt tanáráról, aki előbb Szegeden, majd Budapesten lett tanszékalapító professzor és jelentős szerepet töltött be a magyar gyógyszerészet fejlődésében [1]. Hasonló szerep jutott a székelyföldi származású dr. Jakabházy Zsigmond orvostanárnak is, aki már Kolozsváron részt vett a gyógyszerészek képzésében, majd 1920-tól a budapesti tudományegyetem tanáraként vállalt egyetemi és tudományos tisztségeket. A gyógyszerészképzés mellett részvétele a szakmai társaság szerveződésében is jelentős. A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság (MGYT) alapító tagja (1924), majd hosszabb ideig (1935–1943) annak elnöke volt. Ebben a tisztségben őt Széki Tibor követte. Szakmai érdemeikért mindkettőjüket a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) levelező tagjává választották. (1. ábra)

Családja – iskolái [4-8]

Jakabházy Zsigmond az udvarhelyszéki Kiskedén (Chedia Mică, ma: Siménfalva/Şimoneşti község része, Hargita megye) született, a Kiegyezés évében, 1867. május 26-án. Ősi székelyföldi unitárius nemesi családból származott, apja a szentábrahádi id. Jakabházy Zsigmond (1826–

1. ábra. Jakabházy Zsigmond (festett) arcképe [19]

1884) földbirtokos, anyja a szentléleki származású *Pakot Polixénia* (1839–1904) volt. Hét testvére volt. Felesége Cs. Szabó Margit (1871–1957) volt, akit 1890-ben vett nőül. Házasságukból öt gyermek született: *iff. Zsigmond* (1900–1965) – gyógyszerészdoktor, *István* (1906–1963) – fogorvos, egyetemi magántanár, *Ilona* (dr. Csipke Zoltán egy. magántanár felesége), *Mária* (dr. Issekutz Béla egy. tanár, akadémikus felesége), *Margit* (dr. Lukács Tihamérné).

Alapiskoláit a székelyudvarhelyi református kollégiumban végezte, 1884-ben érettségizett.

Tanulmányait a kolozsvári magyar királyi Ferenc József Tudományegyetem (FJTE) Orvosi Karán folytatta, ahol 1891-ben orvosdoktori oklevelet szerzett. 1892-től az Egyetem vonzáskörében maradván – tanársegédként – állami ösztöndíjakkal támogatott tanulmányutak során képezte tovább magát, sajátos érdeklődésének megfelelő, neves külföldi egyetemeken. Jeles szakemberek intézeteiben szerzett újabb kompetenciákat, elsősorban kísérletes gyógyszerhatástani, valamint botanikai-gyógyszerisme-

reti (farmakognózi) területeken. 1897–98-ban a Lipcsei egyetemen *Böhm* és *Tillie* irányításával a kurare hatását, majd a strasbourgi egyetemen *Schmiedeberg* intézetében a gyógyszerek hatását tanulmányozta az állatok légzésére. Végül Graz-ban (1901) *Moeller* munkatársaként végzett összehasonlító vizsgálatokat a kínai és az európai rebarbara szöveti szerkezetére vonatkozóan.

Egyetemi pályafutása

I. A Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen (1899–1919) – szerepe a gyógyszerészképzésben [5-7, 9-16]

Európai tanulmányútjáról hazatérve 1899-ben adjunktusi fokozatot szerzett (magántanár) az Orvosi Kar Gyógyszertani Intézetében, a kísérletes gyógyszerhatástani és gyógyszerismereti módszertan területén. Az Intézet igazgatójának, dr. *Löte József*nek a belső munkatársa, „első számú botanikus” lett.

További pályáját, munkáit követve mindenképpen figyelemre méltó botanikai/növény-szövettani, gyógynövényismereti képzettsége. (2. ábra)

1913-ban nevezték ki ny. r. egyetemi tanári minőségben a Gyógyszertani Tanszék vezetőjévé. Ekkor kapcsolódott be a gyógyszerészképzésbe. Több tárgyat is tanított: gyógyszerismeret, szövettan, önálló vizsgálódás a gyógyszer-tan köréből, kísérletes méregtan. Ugyanakkor tagja volt a gyógyszerészgyakornokokat vizsgáztató bizottságoknak és része volt a gyógyszerészdoktori képzésben is.

A gyógyszerészképzés korabeli gyakorlata szerint előbb gyógyszer-tári gyakornoki időszak (2–3 év), majd alkalmassági (tirocínális) vizsga után következett az egyetemi képzés, két éven át, az első éven a Matematika-Természettudományi Kar, a második éven az Orvostudományi Kar keretében.

Az 1919/20 oktatási évben az Orvosi Kar dékáni tiszt-ségét töltötte be.

A trianoni diktátumot követően az új adminisztráció eskütételre kötelezte a FJTE addigi oktatóit. Akik ezt nem tették meg elvesztették egyetemi státuszukat. Ez volt a sorsa *Jakabházynak* is, aki 1920-ban visszavonult siménfalvi birtokára és egy ideig orvosi hivatását gyakorolta.

II. A budapesti egyetemen (1920–1937) [5,10,12,17-20]

Dr. *Jakabházy Zsigmond* 1920-ban meghívást kapott a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem

2. ábra A Kolozsvári Egyetem – Farkas/Mihai Kogalniceanu utcai központi épülete

Gyógyszerismereti és méregtani Tanszékének/Intézetének vezetésére. Dr. Vámosy Zoltán professzor utódként, nyilvános rendes tanárrá nevezték ki. Az Orvostudományi Kar keretében oktatott másodéves gyógyszerészhallgatóknak a gyógyszerismeret tárgy előadója volt.

Támogatásával 1935-ben megszűnt az Egyetemi gyógyszerertár korábbi függése a Gyógyszerismereti Tanszéktől és Egyetemi Gyógyszerészeti Intézetté alakult, dr. Mozsonyi Sándor vezetésével. Az eseményt Jakabházy joggal nevezte „határkő”-nek, amely végeredményben a mai Gyógyszerészeti Intézet kialakulásához vezetett.

Ezért Jakabházy Zsigmond festett arcképe (1. ábra) méltán szerepel az Intézet festménytárában.

Megjegyzés: Ünnepestes külsőségek mellett, évfordulós emlékkötetek kiadásával emlékeztek meg a Gyógyszerészeti Intézet 70., majd 75. évfordulójáról [18,19].

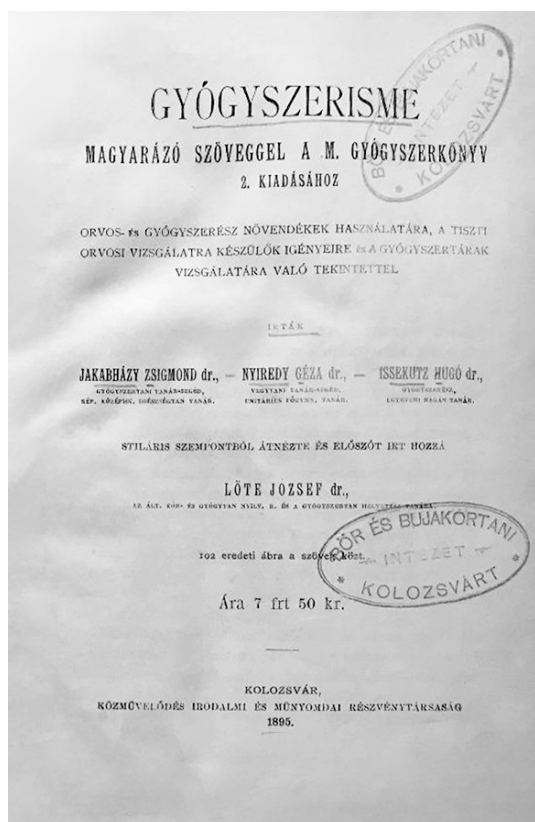
1924–1926 között az Orvosi Kar dékáni tisztségét is betöltötte. Ebben a funkciójában már 1925-ben jelezte, hogy a gyógyszerészképzés jelentős, rendszeres revízióra szorul.

Munkái

Kolozsvári működése alatt születtek legjelentősebb szakmai munkái.

Könyvek

- **1895 – Gyógyszerisme.** Magyarázó szöveggel a M. Gyógyszerkönyv 2. Kiadásához. Írták: dr. Jakabházy Zsigmond – gyógyszerertani tanársegéd, dr. Nyiredy Géza – vegytani tanársegéd, dr. Issekutz Hugó – gyógyszerész, egyetemi magántanár (3. ábra). A szerzők dr. Balogh Kálmán monumentális kézikönyvének (1879) aktualizálásaképpen készítették el a Magyar Gyógyszerkönyv 2. kiadásának (1888) kommentárját. A könyvet „orvos és gyógyszerész növendékek használatára” szánták, tekintettel „a tisztai főorvosi vizsgálatra készülok igényeire és a gyógyszerertarak vizsgálatára” is. A könyv növényi vonatkozású részeit Jakabházy dolgozta ki. Újdonságot jelentett a növényi drogok szöveti szerkezetének a bemutatása. [8,21,22]
- **1913 – A gyógyszerismeret tankönyve I–II.** Szerzők: dr. Issekutz Béla – egyetemi magántanár, dr. Jakabházy Zsigmond a Gyógyszerismeret ny. r. tanára. (4. ábra)

3. ábra. Gyógyszerisme – 1895

4. ábra. A gyógyszerismeret tankönyve – 1913

Hézagpótló kiadvány, mely előtt nem állt rendelkezésre e szakterületen magyar nyelvű tankönyv. A kétkötetes, több mint hétszáz oldalas munka nem egyszerű gyógyszerkönyvi kommentár. Az első – *általános* részben a szerzők a gyógyszerismeret (farmakognózia) történetén túlmenően gyógyszerismereti földrajzi (farmakogeográfiai), – növénytani (farmakobotanika), – vegytani (farmakokémia) ismereteket foglalnak össze, ismertetve a hatóanyagok kivonására és vizsgálatára alkalmas módszereket is. A részletes részben hatóanyagok szerinti osztályozásban kerülnek bemutatásra a gyógyászatban használt növényi drogok [8,23,24].

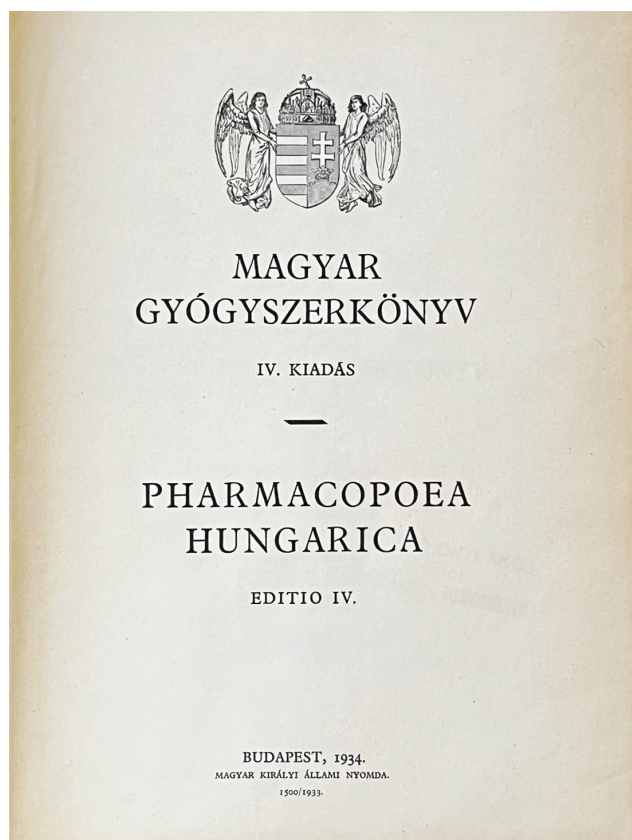
Közlemények [25-31]

A tudományos közlemények tematikájának fő területei jellemzően a kísérletes gyógyszerhatástan, méregtan és gyógynövényismeret (farmakognózia). Kolozsvárott született cikkei jórészt az Erdélyi Múzeum-Egyesület *Értesítőjében* jelentek meg, amelynek egy időszakban a szerkesztője is volt. Jelentősebb közleményeinek témaköre – részben a külföldi tudományos intézetek-

ben végzett vizsgálatai alapján: a kurare, az uretánok és ureidek hatása, a gyógyszerek légzésre gyakorolt hatása állatkísérletekben, az aszpirin ideg-izomhatása, gyógyszerek hatása az epeelválasztásra. Tanulmányokat közölt továbbá az élvezeti szerekéről, a világháború időszakában részletesen elemezte a gyógyszerellátás és gyógyszerkereskedelem problémáit, saját, hazai források és termékek kiaknázására buzdítva. Növényi vonatkozásban összehasonlító szövettani vizsgálatokat végzett az európai és a kínai rebarbara megkülönböztetésére

Szerepe a Magyar Gyógyszerkönyv IV. kiadásának szerkesztésében [2,3,32].

90 éve, 1934-ben jelent meg a Magyar Gyógyszerkönyv IV. kiadása. (5. ábra) A szerkesztő bizottság elnöke dr. Vámosy Zoltán, a gyógyszeresegyetemi tanára volt. Tagjai között dr. Winkler Lajos (gyógyszerész), az analitikai és gyógyszerészeti kémia tanára, valamint dr. Deér Endre gyógyszerész mellett dr. Jakabházy Zsigmond, a gyógyszerismeret egyetemi tanára – a botanikai-farmakognóziai vonatkozású részek szerkesztőjeként szerepelt

5. ábra. IV. Magyar Gyógyszerkönyv – 1934

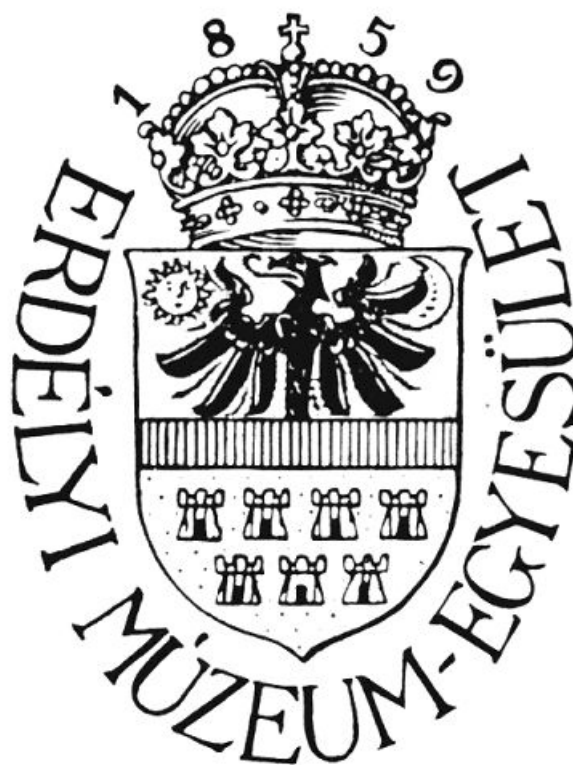
Tevékenysége szakmai-tudományos szervezetekben

Erdélyi Múzeum-Egyesület (1859) [33,34] (6. ábra)

Egyetemi karrierjének kolozsvári időszakában, 1892-ben kapcsolódott be az erdélyi magyar tudományosság intézményét megtestesítő Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) tevékenységébe. Az EME Orvos-Természettudományi Szakosztálya orvosi alszakának előbb tagja, majd titkára lett. Később, az önállóvá vált Orvostudományi Szakosztály (1906) titkára volt, 1914-ig. 1913–1919 között a szakosztály folyóiratának – *Értesítő az EME Orvosi Szakosztályából* – szerkesztőjeként is tevékenykedett.

Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság [17-20,35, 36, 38-39]

Az első világháborút követően megfogalmazódott az igény egy gyógyszerész szakmai-tudományos egyesület létrehozására. Ennek magvaként 1922-ben megalakult a Gyógyszerészet Barátainak Köre, valamint a Gyógyszerész Oktatók Baráti Köre. Végül 1924. szeptember 20-i hatály-

6. ábra. EME címere

lyal alakult meg a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság (MGYT). (7. ábra)

7. ábra. MGYT logó –1924 (fekete/fehér)

8. ábra. Az MGYT vezető testülete – 1932. Ülő sorban jobbról a harmadik Jakabházy Zs. [38]

Az MGYT vezető testületének tagjai között szerepelt kezdettől fogva *Jakabházy Zsigmond* egyetemi ny. r. tanár és ő volt a Társaság második elnöke is, 1935–1943 időszakában. Elnökként, személyes kapcsolatatait is felhasználva, szorgalmazta a – hazai és külföldi – gyógyszerészeti és orvosi társaságokkal a kapcsolatok felvételét és folyamatos fejlesztését. Egy ideig intézetében helyet is biztosított a Társaságnak. (8. ábra)

1936-ban az MGYT közgyűlésén tartott elnöki megnyitó beszédében három alapvető kérdésben foglalt állást. Egyrészt hangsúlyozta a gyógyszerész továbbképző tanfolyamok fontosságát a rohamosan fejlődő szakma újdonságainak a követésére. Sikerként könyvelte el, hogy a Társaság elérte az Egyetemi Gyógyszertár átminősítését Gyógyszerészeti Intézeté, megszüntetve a Gyógyszerismereti Tanszéknek való alárendeltségét. Szorgalmazta a gyógyszerészképzés gyökeres reformját az addigi elavult rendszer helyett, támogatva azt, hogy a képzés egyetemi tanulmányokkal vegye kezdetét, tartama nyolc félév legyen, megfelelően biztosítva a gyakorlati képzést, valamint a doktori fokozat megszerzésének követelményeit.

Az 1937-es közgyűlés megnyitóján elképzelését fejtette ki a farmakognózia szerepéről a gyógyszerészetben, különös tekintettel a gyakorlati képzésre, a gyógyszerészképzés reformja keretében.

Érdekes, hogy őt az elnöki funkcióban a kolozsvári születésű *dr. Széki Tibor* követte (1943–1947).

Magyar Tudományos Akadémia

Tudományos munkássága elismeréseként 1923-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának választották (Természettudományi osztály) [40].

Elismerések – emléke

1932-ben *Lengyel Béla* emlékéremmel tüntették ki.

70 éves korában vonult nyugdíjba, 1937-ben. Születésnapjának tiszteletére, a Társaság *Jakabházy Zsigmond emlékérmét* veretett (bronz, készítette: Szántó Gergely) és ebből az alkalomból a *Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítőjének* ünnepi száma jelent meg.

Budapest ostromát átvészelte és bár sohasem betegeskedett, 1945. július 4-én súlyos dizentéria következtében hunyt el, hatékony gyógyszer hiányában.

A Kerepesi úti (Fiumei-út) temetőben nyugszik (10. parcella, I. sor 31. sírhely). Sírhelyét a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság 2004-ben védetté nyilvánította.

Szülfaluja (Kiskede) híres szülöttei között őrzi emléket [4,5,9,20,37,41].

Családi adalék – Jakabházy gyógyszerész Budapest [42,43].

Fia: *ifj. Jakabházy Zsigmond* (1900. szept. 30, Kolozsvár – 1965. jan. 31, Budapest), a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett gyógyszerészi oklevelet

(1924), majd gyógyszerészdoktori címet (1928 – értekezése: A Capita papaveris morphin-tartalmának meghatározása). (9. ábra)

1937-ben nyílt meg Budapesten az Akadémia utca 1. szám alatt az Akadémia gyógyszerertár. Személyes üzleti jogosítványa *iff. dr. Jakabházy Zsigmond* nevére szólt, aki a gyógyszerertár tulajdonosa volt az államosításig (1950).

Összegzés

A szerzők a magyar Gyógyszerésztudományi Társaság centenáriumát köszöntve megemlékeznek a Társaság alapítói közé tartozó *dr. Jakabházy Zsigmond*ról, Székelyföld szülöttjéről, aki a kolozsvári, majd budapesti tudományegyetem tanára volt. Jelentős szerepe volt a gyógyszerészképzésben is melynek megújításáért fáradozott. A gyógyszerismeret (farmakognózia) szakértőjeként fontos szakkönyvek, közlemények szerzője. Tudományszervező tevékenysége alapján is maradandót alkotott: az Erdélyi Múzeum-Egyesület, majd a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság keretében, melynek nyolc éven át elnöke is volt. Tudományos érdemeiért A

9. ábra. „Akadémia” gyógyszerertár reklámképe

Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották.

Irodalom

(lásd az angol nyelvű cikk végén)